

ลักษณะซื้อขาย

หมวด 1

สภาพและหลักสำคัญของสัญญาซื้อขาย

ในกฎหมายโรมัน สัญญาซื้อขายหมายถึง "สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งสัญญาที่จะโอน (thing) ทรัพย์สินไปยังอีกคนหนึ่ง และรับประกันการครอบครองโดยปราศจากการรบกวนและถาวรตลอดไป และอีกฝ่ายหนึ่งสัญญาที่จะชดใช้ราคา"

สาระสำคัญของสัญญา คือ ความยินยอมของคู่สัญญา สิ่งของและราคา (ราคาต้องเป็นเงินตรา) ความยินยอมนั้นเมื่อไรที่สัญญาที่สร้างขึ้นถึงจะสมบูรณ์อยู่ที่ว่าสัญญานั้นคู่กรณีทำเป็นหนังสือหรือทำด้วยปากเปล่า ถ้าคู่สัญญาไม่ได้ทำสัญญากันเป็นหนังสือสัญญานั้นก็สมบูรณ์ทันที เมื่อสิ่งของและราคาเป็นที่แน่นอนแล้ว ถ้าคู่สัญญาตกลงกันทำสัญญา เป็นหนังสือจะผูกพันเป็นผลต่อเมื่อได้ทำหนังสือกันเรียบร้อยแล้ว สัญญาต้องทำด้วยมือของคู่สัญญา ต้องลงนามด้วย ถ้ากระทำโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งคู่กรณีตกลงกันทำเป็นหนังสือโดยพนักงานเจ้าหน้าที่จะไม่สมบูรณ์ไม่มีผลบังคับถ้ามิได้กระทำตามที่กฎหมายกำหนดแบบเอาไว้

หลักกฎหมายโรมันเป็นกฎหมายที่มีระบบสัญญา 2 สัญญา (Two agreements system) ต้องมีการทำนิติกรรม 2 ครั้ง สัญญาครั้งแรกมีผลเป็นเพียงบุคคลสิทธิระหว่างคู่สัญญาแล้วถึงมีการโอนกรรมสิทธิ์กันอีกครั้ง แต่อาจจะมีการทำพร้อม ๆ กันไปเลยก็ได้ สาระสำคัญของสัญญาซื้อขายอีกอย่างคือ Arra คือพยานหลักฐานในการทำสัญญาหรือวางมัดจำ ซึ่งรวมความหมายครอบคลุมถึง Earnest และ deposit⁽¹⁾

ในกฎหมายอังกฤษ The Sale of Goods Act 1979 มาตรา 2 บัญญัติไว้ดังนี้

(1) สัญญาซื้อขายคือสัญญาที่ผู้ขายตกลงโอนกรรมสิทธิ์หรือจะโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไปยังผู้ซื้อเพื่อตอบแทนกับเงินตรา

(2) สัญญาซื้อขายเป็นสัญญาระหว่างเจ้าของกรรมสิทธิ์กับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง

(3) สัญญาซื้อขายอาจมีทั้งสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดหรือมีเงื่อนไข

(4) สัญญาซื้อขายคือสัญญาที่ทรัพย์สินโอนจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อ

⁽¹⁾ Elements of Roman Law, p.308.E.J. Cohn, **Manual of German Law**, Volume 1. London, Oceana, 1968, p.74.

⁽¹⁾ Elements of Roman Law, p.308.E.J. Cohn, **Manual of German Law**, Volume 1. London, Oceana, 1968, p.74.

(5) ถ้าทรัพย์สินโอนไปในอนาคตหรือโดยที่เงื่อนไขได้สำเร็จภายหลังนั้น เรียกว่า สัญญาจะซื้อขาย

(6) สัญญาจะซื้อขายจะกลายเป็นสัญญาซื้อขายต่อเมื่อถึงเวลาหรือเงื่อนไขนั้นสำเร็จ ทรัพย์สินที่ซื้อขายจึงจะโอนไปยังผู้ซื้อ(1)

สาระสำคัญของสัญญาซื้อขายจะต้องมีผู้ซื้อ ผู้ขาย ทรัพย์สิน และราคา สัญญาซื้อขายไม่มีแบบโดยเฉพาะ อาจจะทำด้วยปากเปล่าหรือเป็นหนังสือก็ได้ หรือจะไปหาทนายความเพื่อจัดการทำสัญญาให้ก็ได้ แต่คู่สัญญาจะต้องลงลายมือชื่อต่อหน้าพยาน ผลบังคับของสัญญาที่ทำเป็นหนังสือหรือคู่สัญญาที่ทำกันทางโทรศัพท์มีผลเหมือนกัน แต่การบังคับพิสูจน์โดยเป็นหนังสือย่อมดีกว่าทำโดยปากเปล่า ต่างกับสัญญาเช่าทรัพย์สิน การซื้อเชื่อ และสัญญาซื้อขายโดยมีเงื่อนไขซึ่งมีบทบังคับในเรื่องแบบไว้เป็นพิเศษ(2)

ทรัพย์สินที่ซื้อขายจะเป็นทรัพย์สินอะไรก็ได้ที่บุคคลมีสิทธิได้ (ครอบครองหรือเป็นเจ้าของได้) ยกเว้นการกระทำและเงินตรา (money) ทรัพย์สินนั้นมีอยู่แล้วในปัจจุบันหรือจะมีขึ้นในอนาคตก็ได้ ทรัพย์สินที่มีอยู่ในปัจจุบันได้แก่ที่ผู้ขายมีกรรมสิทธิ์หรือมีสิทธิครอบครองอยู่แล้ว แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินที่ต้องประดิษฐ์ จัดทำขึ้น หรือจัดทำให้ได้มาภายหลัง ทรัพย์สินตามสัญญาซื้อขายนั้นเรียกว่าทรัพย์สินในอนาคต (future good)(3)

ราคาเป็นสาระสำคัญของสัญญา โดยจะต้องเป็นเงิน (money) (The Sale of Goods Act, 1979) มาตรา 2 (1)) และต้องตกลงกันที่จะชำระราคา ถ้าไม่มีการตกลงกันจะชำระราคาแล้ว ก็ไม่ใช่สัญญาซื้อขาย ราคาทรัพย์สินที่ซื้อขายอาจจะกำหนดจำนวนกันได้โดยเฉพาะแน่นอนในสัญญาล่วงหน้าแล้ว หรือจะกำหนดจำนวนกันโดยวิธีใดในภายหลังก็ได้ เช่นโดยให้บุคคลที่ 3 เป็นผู้กำหนด หรือโดยอาศัยพฤติการณ์ที่คู่สัญญาปฏิบัติกันต่อ ๆ มา ถ้าไม่ได้กำหนดจำนวนราคากันไว้แน่นอนหรือกำหนดอย่างใดอย่างหนึ่งดังว่ามาแล้วนั้น ผู้ซื้อจะต้องใช้ราคาตามสมควรขึ้นอยู่กับพฤติการณ์แห่งกรณีเป็นเรื่อง ๆ ไป และไม่จำเป็นต้องเป็นราคาปัจจุบันหรือราคาตลาดเสมอไป(4)

(1) Michael C. Blair, *Sale of Goods Act, 1979*, London Butterworth 1980, p.46.

(2) *Ibid.*, p.9.

(3) Halsbury, *Laws of England 3rd Ed.* Volume 34 London Butterworth 1960, p.30.

(4) Halsbury, *Laws of England 3rd Ed.* Vol.34, London Butterworth, p.38.; Michael C. Blair, *Sale of Goods Act, 1979*, London Butterworth, 1980, p.10.

ในกฎหมาย Code Civil Francais Art ของฝรั่งเศส มาตรา 1582 บัญญัติว่า "อันว่าซื้อขายนั้นคือความตกลงซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งจำต้องส่งมอบทรัพย์สินเพื่อตอบแทนกับราคาซึ่งเป็นเงินตรา และอีกฝ่ายหนึ่งต้องชำระราคาเพื่อตอบแทนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน" และในมาตรา 1583 บัญญัติว่า "การซื้อขายเป็นอันสมบูรณ์ระหว่างคู่สัญญา และกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมตกเป็นของผู้ซื้อตั้งแต่ผู้ขายและผู้ซื้อได้ตกลงกันในเรื่องทรัพย์สินและราคา แม้ว่าทรัพย์สินนั้นจะยังไม่ได้ส่งมอบหรือยังไม่ได้ชำระราคาก็ตาม"(1)

ในกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นได้ให้ความหมายของสัญญาซื้อขายไว้ว่า สัญญาซื้อขายหมายถึงสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งตกลงจะโอนทรัพย์สินให้กับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งโดยคู่สัญญาอีกฝ่ายตกลงจะชำระราคาเป็นเงินตรา (มาตรา 555) ซึ่งไม่ใช่แต่เฉพาะโอนกรรมสิทธิ์เท่านั้น อาจจะมีโอนสิทธิเหนือพื้นดิน สัญญาในการเช่าที่ดินซึ่งมีระยะเวลายาวนานโดยมีเงื่อนไขให้ผู้เช่าต้องปรับปรุงที่ดิน เช่น ปลูกสร้างหรือทำเกษตรกรรมและสิทธินี้อาจเป็นมรดกตกทอดของผู้เช่า (emphyteusis) ภารจำยอม หนี้ และทรัพย์สินประเภทอื่น ๆ ตามกฎหมายพิเศษเฉพาะและรวมถึงทรัพย์สินในอนาคตซึ่งอาจจะทำสัญญาซื้อขายกันได้ และไม่จำเป็นว่าทรัพย์สินนั้นจะต้องเป็นของผู้ขาย อาจจะเป็นของบุคคลอื่นในขณะนั้นก็ได้ เพราะการซื้อขายอาจจะซื้อขายทรัพย์สินที่ไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และผู้ขายอาจจะขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น โดยที่ผู้ขายมีหน้าที่ที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขาย เมื่อสิทธิในทรัพย์สินที่ซื้อขายเป็นของบุคคลอื่นอยู่ ผู้ขายก็มีหน้าที่ต้องกระทำให้ได้มาซึ่งสิทธิในทรัพย์สินนั้น และโอนไปยังผู้ซื้อ (มาตรา 560) ซึ่งโดยหลักแล้วสิทธิในทรัพย์สินที่ซื้อขายย่อมโอนไปยังผู้ซื้อทันทีที่ได้ทำสัญญากัน ผู้ขายต้องรับผิดชอบถ้าไม่สามารถโอนสิทธิในทรัพย์สินตามที่สัญญาไว้ในกรณีที่ทรัพย์สินเป็นของบุคคลที่สาม สิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาต้องเป็นไปตามผลของกฎหมายซื้อขาย มิฉะนั้น ถือว่ากระทำผิดสัญญา (Superme Court, 5th April 1907) แม้สภาผู้แทนของเมืองหรือหมู่บ้านจะอนุญาตให้ทำสัญญาซื้อขายหรือจะซื้อขายทรัพย์สินที่เป็นของบุคคลอื่นก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความรับผิดในสัญญานั้นไปได้ (Supreme Court, 19th Sept. 1990) ถ้าผู้ขายรู้ว่าหรือควรรู้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลที่สาม ผู้ขายมีหน้าที่ที่จะซื้อทรัพย์สินนั้นจากบุคคลที่ 3 และโอนส่งมอบให้กับผู้ซื้อ(2)

(1) Jean Domat, *Civil Law in its nature order*, Vol.1, p.197. อุทฤษ มงคลนาวิน, *กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสว่าด้วยซื้อขาย*, บทบัญญัติย่ เล่ม 29 ตอน 4, 2514, หน้า 817.

(2) J.E. de Becker, *The Principles and Practice of the Code of Japan* Vol.1. London Butterworth, p.374, 375.

ส่วนที่ 1

ลักษณะของสัญญาซื้อขาย

มาตรา 453 บัญญัติว่า “อันว่าซื้อขายนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย”

มาตรา 453 นี้เป็นบทวิเคราะห์ศัพท์ของสัญญาซื้อขาย ได้กล่าวแล้วว่าสัญญาซื้อขายนี้เป็นเอกเทศสัญญาอย่างหนึ่ง แต่ก็ยังต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ของสัญญาทั่วไป เช่น ต้องมีความตกลงยินยอมถูกต้องตรงกันของคู่สัญญา คู่สัญญาต้องมีความสามารถในการทำนิติกรรม และวัตถุประสงค์ของสัญญาไม่เป็นการต้องห้ามตามกฎหมาย

สัญญาซื้อขายเป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่ง คือผู้ขายตกลงโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้กับผู้ซื้อ ส่วนผู้ซื้อตกลงจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย เป็นการให้ราคาทรัพย์สินเพื่อตอบแทนในการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส สัญญาซื้อขายนั้นเป็นความตกลงของบุคคลฝ่ายหนึ่ง ที่ส่งมอบทรัพย์สิน และอีกฝ่ายหนึ่งต้องชำระราคาตอบแทนอันเป็นสัญญาที่ผู้ขายโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้กับอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นผู้ซื้อ โดยผู้ซื้อต้องชำระราคาเป็นเงินสด(1)

ส่วนกฎหมายแพ่งของญี่ปุ่น มาตรา 555 บัญญัติถึงรูปแบบของสัญญาซื้อขาย เป็นสัญญาที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่งตกลงที่จะโอนสิทธิในทรัพย์สินให้แก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง และคู่สัญญาฝ่ายผู้รับโอนตกลงที่จะชำระราคาเพื่อการนั้น(2)

สัญญาซื้อขายของอังกฤษ ตาม The Sale of Goods Act, 1893 หมายความว่าทั้งสัญญาซื้อขายและสัญญาจะซื้อขาย และผู้ขายหมายความว่าผู้ขายหรือผู้ตกลงที่จะขาย สัญญาซื้อขายเป็นการโอนทรัพย์สินจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อ ส่วนสัญญาจะซื้อขายเป็นการจะโอนในอนาคตหรือโดยมีเงื่อนไขโอนเมื่อเงื่อนไขนั้นสำเร็จแล้ว(3) ซึ่งเป็นการโอนโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย โอนกรรมสิทธิ์จากฝ่ายหนึ่งไปยังอีกฝ่ายหนึ่งโดยการตอบแทนเป็นเงินสด(4)

(1) ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน, กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสว่าด้วยซื้อขาย, บทบัญญัติ เล่ม 29 ตอน 4, 2514, หน้า 817.

(2) ศ. เรียว ไทระ, เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องกฎหมายสัญญาและซื้อขายของญี่ปุ่น, จัดโดยภาควิชากฎหมายพาณิชย์และธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, แปลโดย อ.พิเชษฐ์ เมลาณนท์, พ.ศ. 2525, หน้า 19.

(3) Halsbury's Law of England 3rd Ed. Vol.34, p.19.

(4) Ibid., p.5.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย ได้บัญญัติในทำนองเดียวกันโดยผู้ขายตกลงขายทรัพย์สิน โดยโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้กับผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงจะชดใช้เงินตราตอบแทนเป็นราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย และกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน (มาตรา 458) ดังนั้น ผลตามสัญญาซื้อขายคือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินโอนไปยังผู้ซื้อโดยข้อสัญญา โดยไม่จำเป็นต้องมีการส่งมอบทรัพย์สินหรือชำระราคาในขณะนั้นแต่อย่างใด เพียงแต่ผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย (มาตรา 453) สัญญาซื้อขายนั้นก็เกิดขึ้นแล้ว สัญญาซื้อขายจึงเพียงแต่มีข้อเสนอคำสนองถูกต้องตรงกัน มีความตกลงยินยอมระหว่างคู่สัญญาในเรื่องทรัพย์สินที่จะซื้อขายกัน เรื่องราคาที่ซื้อขายนั้นก็คือ วัตถุประสงค์ของสัญญาซื้อขาย⁽¹⁾

สัญญาซื้อขาย (สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด) หรือสัญญาซื้อขายที่สำเร็จบริบูรณ์กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินโอนไปทันทีนั้น นอกเหนือจากความสมบูรณ์ของสัญญาธรรมดาแล้ว เรื่องทรัพย์สินที่ขายที่กำหนดเจาะจงโดยแน่นอน ได้ตกลงเรื่องราคากันเรียบร้อยแล้ว ผู้ขายต้องเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์หรือเป็นผู้มีสิทธิที่จะขายทรัพย์สินนั้น และสามารถโอนกรรมสิทธิ์ไปยังผู้ซื้อได้ทันทีเมื่อได้ทำสัญญากันถูกต้องตามกฎหมายแล้ว หรือสัญญานั้นไม่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขเวลาที่ยังไว้ หรือไม่มีเจตนาอื่นใดมุ่งประสงค์ยังไม่ให้สัญญานั้นเกิดขึ้น⁽²⁾ อันเป็นเพียงตกลงจะทำสัญญาซื้อขายกันภายหลังหรือตกลงทำสัญญาจะซื้อขายเท่านั้น หรือไม่มีเจตนาที่จะซื้อขายกันอย่างจริงจังโดยทำสัญญาซื้อขายกันโดยเจตนาล่วง แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 1236/2497 ตกลงซื้อขายโต๊ะบิลเลียดซึ่งเป็นทรัพย์สินที่มีอยู่แน่นอน มิได้มีกฎหมายห้ามมิให้โอนกันได้เอง แม้จะมีข้อตกลงยังมีให้กรรมสิทธิ์โอนไปก็เป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดแล้ว

สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดมีข้อสัญญามิให้กรรมสิทธิ์โอนไปจนกว่าผู้ซื้อจะชำระราคาเสร็จสิ้นเป็นข้อสัญญาที่สมบูรณ์

สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาดจึงมีลักษณะของสัญญาที่สมบูรณ์เป็นสัญญาซื้อขายครบถูกต้องตามหลักเกณฑ์ในเรื่องความตกลงยินยอมของคู่สัญญาและในเรื่องวัตถุประสงค์ของสัญญาถูกต้องตรงกันครบถ้วนแล้ว

โดยสรุป ลักษณะสำคัญของสัญญาซื้อขายมีดังนี้

(1) ศ.ขุนประเสริฐคุณมาตรา. หลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, ว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ ฯลฯ คำสอนชั้นปริญญาตรี พ.ศ.2499, หน้า 84, 87.

(2) ปรีชา สุมาวงศ์. คำบรรยายลักษณะวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, 2525, หน้า 14-20.

1. เป็นสัญญาต่างตอบแทน คือผู้ขายตกลงส่งมอบทรัพย์สินที่ขายให้แก่ผู้ซื้อ ส่วนผู้ซื้อตกลงรับมอบและชำระราคาตอบแทนให้แก่ผู้ขาย
2. สัญญาซื้อขายโดยหลักทั่วไปแล้วไม่มีแบบ เว้นแต่กรณีที่กฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะให้ต้องทำตามแบบตามมาตรา 456
3. ต้องมีการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายกันนั้นให้แก่ผู้ซื้อ
4. โดยมีการตกลงจะชดใช้ราคาทรัพย์สินที่ซื้อขายให้แก่ผู้ขาย

1. เป็นสัญญาต่างตอบแทน

มาตรา 453 บัญญัติว่า “อันซื้อขายนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขายโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย”

สัญญาซื้อขายจึงเป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่งโดยผู้ขายโอนกรรมสิทธิ์ให้กับผู้ซื้อตอบแทนกับราคาและผู้ซื้อจะใช้ให้ ส่วนผู้ซื้อก็มีหน้าที่ต้องชดใช้ราคาให้กับผู้ขายและรับโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นมาจากผู้ขาย

ในกฎหมายต่างประเทศเช่น ในประเทศญี่ปุ่น ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 555 บัญญัติว่า “การซื้อขายมีผลเมื่อคู่กรณีฝ่ายหนึ่งตกลงโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง และคู่กรณีอีกฝ่ายนั้นตกลงจะใช้ราคาซื้อให้แก่ฝ่ายแรก” (1) ในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1583 บัญญัติว่า “อันว่าซื้อขายนั้น คือความตกลงซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งจำต้องส่งมอบ (Livrer) ทรัพย์สิน และอีกฝ่ายหนึ่งต้องชำระราคา” และมาตรา 1583 บัญญัติว่า “การซื้อขายเป็นอันสมบูรณ์ระหว่างคู่สัญญาและกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมตกเป็นของผู้ซื้อตั้งแต่ผู้ขายและผู้ซื้อได้ตกลงกันในเรื่องทรัพย์สินและราคา แม้ว่าทรัพย์สินนั้นจะยังไม่ได้ส่งมอบ หรือยังไม่ได้ชำระราคาก็ตาม”(2) แม้แต่ในกฎหมายอังกฤษ The Sale of Goods Act, 1893 สัญญาซื้อขายเป็นการโอนทรัพย์สินจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อโดยตอบแทนเป็นเงินตรา(3) กฎหมายซื้อขายของต่างประเทศจึงเป็นสัญญาต่างตอบแทนทั้งสิ้น

(1) ศ.เจียว ไทระ. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องกฎหมายสัญญาและซื้อขายของญี่ปุ่น คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ธันวาคม 2525, แปลโดย พิเชษฐ์ เมลาพันธ์, ประธาน วัฒนาวณิชย์ และปณิธาน วัชรปรีชาสกุล, หน้า 140.

(2) ดร. อุทฤษ มงคลนาวิน. กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสว่าด้วยซื้อขาย, บทบัณฑิตย เล่มที่ 28 ตอน 4, 2514, หน้า 617.

(3) Halsbury, The Laws of England, 3rd Ed. p.5, 19.

ความหมายของสัญญาต่างตอบแทน หมายถึงเป็นสัญญาที่ทำให้คู่สัญญาต่างฝ่ายต่างเป็นเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน ซึ่งสัญญาต่างตอบแทนก่อกำเนิดโดยคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าหนี้ ส่วนคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเป็นลูกหนี้ และขณะเดียวกันคู่สัญญาฝ่ายที่เป็นเจ้าหนี้เดิมก็กลับกลายเป็นลูกหนี้ ส่วนฝ่ายที่เป็นลูกหนี้เดิมกลับกลายเป็นเจ้าหนี้ ดังนั้น ในสัญญาต่างตอบแทนจะก่อกำเนิดมากกว่าหนึ่งชนิดตอบแทนซึ่งกันและกันระหว่างคู่สัญญาสองฝ่าย⁽¹⁾ ต่างเป็นทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ไปในตัวเสร็จโดยมีหนี้คนละอย่างในสัญญาเดียวกันนั้น ดังนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งยกเป็นข้ออ้างไม่ยอมชำระหนี้ได้เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ตามสัญญานั้น ซึ่งเป็นผลประการหนึ่งของสัญญาต่างตอบแทน (มาตรา 369) และรวมไปถึงการชำระหนี้ที่ตกเป็นอันพ้นวิสัยด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง (มาตรา 372)

ในสัญญาซื้อขาย หนี้ของผู้ขาย (ในฐานะลูกหนี้) คือโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายให้แก่ผู้ซื้อโดยตรง (ในฐานะเจ้าหนี้) มีสิทธิที่จะได้รับใช้ราคาทรัพย์สินตอบแทนจากผู้ซื้อ ส่วนผู้ซื้อ มีหนี้ (ในฐานะลูกหนี้) ที่จะต้องชำระราคาตอบแทนให้แก่ผู้ขาย และรับโอนกรรมสิทธิ์ (ในฐานะเจ้าหนี้) ในทรัพย์สินที่ขายจากผู้ขาย

ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น วัตถุประสงค์ของสัญญาต่างตอบแทนคือ การชำระหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจึงมีสิทธิที่จะไม่ยอมชำระหนี้ในเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งไม่ยอมชำระหนี้หรือไม่ขอปฏิบัติชำระหนี้ ถ้าผู้ขายไม่โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายให้แก่ผู้ซื้อ ผู้ซื้อที่มีสิทธิไม่ชำระราคา หรือถ้าผู้ซื้อไม่ยอมชำระราคา ผู้ขายก็มีสิทธิที่จะไม่ยอมส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ซื้อได้ เป็นการให้สิทธิตามกฎหมายเพราะถือว่าหนี้ที่จะส่งมอบกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายมีความสำคัญเท่าเทียมกับการชำระราคา

2. สัญญาซื้อขายโดยหลักแล้วเป็นสัญญาที่ไม่มีแบบ

ได้กล่าวแล้วว่าในกฎหมายโรมันนั้น คู่สัญญาอาจทำสัญญาซื้อขายกันด้วยปากเปล่าหรือจะทำเป็นหนังสือก็ได้ ถ้าทำสัญญาด้วยปากเปล่านั้นก็สมบูรณ์ทันทีเมื่อส่งมอบและราคาเป็นที่แน่นอนแล้ว แต่ถ้าทำเป็นหนังสือจะผูกพันต่อเมื่อได้ทำเป็นหนังสือเรียบร้อยแล้วและสัญญานั้นต้องทำด้วยมือของคู่สัญญา ถ้าโดยบุคคลที่ 3 เป็นผู้เขียน คู่สัญญาจะต้องลงนาม ถ้าทำเป็นหนังสือและกระทำโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดจึงจะสมบูรณ์

ในกฎหมาย Uniform Commercial Code (U.C.C.) ของสหรัฐอเมริกา สัญญาซื้อขายที่มีราคาตั้งแต่ 500 ดอลลาร์สหรัฐ หรือมากกว่านั้น ไม่ว่าในสัญญานั้นจะมีสิ่งของหลายสิ่งรวมกัน

(1) จี๊ด เสรฐฐบุตร, **หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้**, แก้ไขเพิ่มเติมโดย จิตติ ติงศรีทิพย์, โรงพิมพ์และท่าปากเจริญผล, พิมพ์ครั้งที่ 3 2524, หน้า 324.

หรือไม่ก็ตาม แต่ถ้าสัญญาซื้อขายที่มีราคาที่ต้องชำระต่ำกว่านั้น ซึ่งอาจจะแยกทำเป็นหลายสัญญาก็ได้ สัญญานั้นก็ไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือ แต่คู่สัญญาจะทำเป็นหนังสือก็ได้เพื่อจะได้เห็นว่ามิสัญญาซื้อขายกันจริงโดยระบุจำนวนทรัพย์สินที่ซื้อขาย เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดการโต้แย้งกันภายหลัง

สัญญาที่ทำเป็นหนังสือต้องลงลายมือชื่อของคู่สัญญาหรือตัวแทนผู้รับมอบอำนาจ ซึ่งอาจจะพิมพ์ลายนิ้วมือหรือโดยประทับตรา ฯลฯ ก็ได้

สัญญาที่ทำเป็นหนังสือนี้เพื่อประโยชน์ในการฟ้องร้องบังคับคดี ไม่ว่าจะโดยการฟ้องร้องหรือการต่อสู้อคดี

ส่วนสัญญาที่ทำกันด้วยปากเปล่าอาจจะบังคับกันได้ถ้าได้แสดงให้เห็นว่าทรัพย์สินนั้นได้ถูกส่งมอบโดยผู้ขายและผู้ซื้อได้รับมอบไว้แล้ว และสัญญาที่ทำกันด้วยปากเปล่านั้นจะบังคับกันได้ถ้าผู้ซื้อได้ชำระราคาทั้งหมดแล้ว ในกรณีที่มีการชำระราคากันเพียงบางส่วน สัญญาซื้อขายที่ทำด้วยปากเปล่านั้นจะบังคับกันได้เมื่อได้ชำระให้ผู้ขายและผู้ซื้อได้รับชำระไว้แล้ว (U.C.C. Sec. 2-201 (3) (c))

ในคดีของ Lockwood ศาลให้ความเห็นว่า ในทางธุรกิจเป็นธรรมดาที่จะจ่ายชำระราคากันเป็นเช็คหรือเป็นตัวเงิน การส่งมอบราคาโดยวิธีนี้เป็นการเพียงพอที่ทำให้สัญญาด้วยปากเปล่าบังคับได้ แสดงให้เห็นว่าตามมาตรา 2-201 ใน U.C.C. นี้ การชำระราคาเพียงบางส่วนอาจชำระด้วยเงินด้วยเช็ค หรือตัวเงินอย่างอื่นก็ได้(1)

ในกฎหมายของอังกฤษ The Sale of Goods Act. สัญญาซื้อขายอาจจะทำด้วยปากเปล่าหรือทำเป็นหนังสือ หรือบางส่วนทำด้วยปากเปล่าและบางส่วนทำเป็นหนังสือ หรือจะทำโดยปริยายตามที่คู่สัญญาได้ประพฤติดปฏิบัติต่อกันมา หน้าที่ความผูกพันของคู่สัญญาและความรับผิดชอบตามสัญญาเป็นไปตามกฎหมายโดยปริยายหรือโดยชัดแจ้งตามสัญญา แต่ในสัญญาซื้อขายที่มีราคาทรัพย์สินตั้งแต่ 10 ปอนด์ขึ้นไปจะบังคับกันไม่ได้ถ้าไม่มีพยานหลักฐานเป็นหนังสือหรือได้มีการบันทึกกันไว้และยังเป็นไปตาม The Law Reform (Enforcement of Contract) Act. 1954 ซึ่งนำมาใช้ในสัญญาซื้อขาย สัญญาซื้อขายเชื่อ และสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข โดยนำสัญญาเช่าทรัพย์สินมาใช้บังคับ

ส่วนสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ต้องทำเป็นหนังสือตามกฎหมาย The Law of Property Act. 1925 (2)

(1) Ronald A. Anderson and Walter A. Kumpf, Business Law, South-Western Publishing Co., 1972, p. 472-473.

(2) Halsbury Laws of England, 3rd Ed. Vol. 34 London Butterworth 1960, p.25-27

ในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเพียงแต่ผู้ซื้อและผู้ขายแสดงเจตนาถูกต้องตรงกันในเรื่องทรัพย์สินและราคาแล้ว ก็ทำให้สัญญาเกิดขึ้นและมีผลเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทันที การแสดงเจตนาของผู้ซื้อและผู้ขายไม่จำเป็นต้องมีแบบพิธีประการใด จะแสดงเจตนากระทำโดยวาจาหรือกระทำเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้ เว้นแต่ในกรณีการซื้อขายบางประเภทโดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ถ้าไม่ได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียน (publication) จะใช้ยื่นต่อบุคคลภายนอกไม่ได้ และยังมีข้อยกเว้นสำหรับการซื้อขายทรัพย์สินบางประเภทที่กฎหมายบังคับให้ทำเป็นหนังสือมีฉะนั้นการซื้อขายนั้นตกเป็นโมฆะ เช่น การซื้อขายกิจการค้า (fonds de commerce) การซื้อขายเครื่องหมายการค้า เป็นต้น ซึ่งข้อยกเว้นดังกล่าวนี้เท่ากับเป็นการยกเว้นหลัก Solo consensus ของสัญญาซื้อขายเฉพาะในบางกรณีเท่านั้น(1)

สรุปแล้วกฎหมายซื้อขายของแต่ละประเทศมักจะถือหลักทั่วไปว่าสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาต่างตอบแทนที่ไม่ต้องมีแบบก็ใช้บังคับกันได้ระหว่างคู่สัญญา เว้นแต่การซื้อขายทรัพย์สินบางประเภท หรือเพื่อป้องกันการฉ้อฉลระหว่างคู่สัญญาจึงให้ทำเป็นหนังสือไว้เป็นพยานเอกสาร บังคับกันระหว่างคู่สัญญาหรือเพื่อให้ฟ้องร้องบังคับและต่อสู้คดีของคู่สัญญา

ในกฎหมายไทยก็เช่นเดียวกัน โดยหลักแล้วสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาที่ไม่มีแบบ จะทำโดยแสดงเจตนาด้วยกิริยาอาการหรือปากเปล่าหรือเป็นหนังสือก็ได้ เมื่อมีคำเสนอสนองถูกต้องตรงกันตามวัตถุประสงค์ของสัญญา สัญญาก็เกิดขึ้นแล้ว

3. สัญญาซื้อขายเป็นสัญญาที่ต้องมีการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขาย

มาตรา 453 บัญญัติว่า "อันว่าซื้อขายนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขายโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ซื้อ..."

ตามมาตรา 453 นี้ จึงเป็นการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าสัญญาซื้อขายจะต้องมีการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายกัน

ตามกฎหมายอังกฤษ การซื้อขายเป็นการโอนกรรมสิทธิ์จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งไม่ว่าจะได้มีการโอนทรัพย์สินกันภายหลังซึ่งเป็นการจะซื้อจะขายก็ตาม ก็ถือว่าอยู่ในความหมายของสัญญาซื้อขายตามกฎหมาย (The Sale of Goods Act, 1979)(2)

ส่วนกฎหมายของไทยนั้น ถ้ายังไม่มีมีการโอนกรรมสิทธิ์เพียงแต่ตกลงจะไปโอนกรรมสิทธิ์ให้ผู้ซื้อในภายหลัง เรียกว่า สัญญาจะซื้อจะขาย ส่วนสัญญาซื้อขาย (สัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด)

(1) ดร.อุทิศ มงคลนาวิน, กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสว่าด้วยซื้อขาย, บทบัญญัติ เล่มที่ 29, ตอน 4, 2514, หน้า 818-819.

(2) A.P. Dobson, Sale of Goods and Consumer Credit, 2 Ed. 1979, p.4.

นั้น เมื่อเกิดสัญญาซื้อขายแล้วกรรมสิทธิ์ที่จะโอนไปช้าหรือเร็ว มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขบังคับไว้ ก็ยังเป็นสัญญาซื้อขาย (เสร็จเด็ดขาด) อยู่นั่นเอง

ส่วนกฎหมายแพ่งของญี่ปุ่นบัญญัติไว้ในลักษณะ 3 ชื่อขาย มาตรา 555 ว่า "การซื้อขาย มีผลเมื่อคู่กรณีฝ่ายหนึ่งตกลงโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง..." (1)

ในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1583 หรือในกฎหมายอังกฤษ The Sale of Goods Act, 1893 กล่าวถึงว่าสัญญาซื้อขายจะต้องมีการโอนกรรมสิทธิ์จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาที่มีการโอนสิทธิ (title) จากบุคคลหนึ่งโดยโอนทรัพย์สินหรือการบริการอย่างใดตอบแทนกับราคา (price) เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไปยังผู้รับโอน (2)

ในกฎหมายต่างประเทศ การซื้อขายไม่จำเป็นต้องมีเฉพาะการซื้อขายกรรมสิทธิ์กัน เท่านั้น อาจจะเป็นการซื้อขายสิทธิอย่างอื่นได้ แต่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ญี่ปุ่น มาตรา 560 บัญญัติว่า "ในกรณีที่สิทธิของบุคคลอื่นตกเป็นวัตถุแห่งการซื้อขาย ผู้ขายจะต้องได้ มาซึ่งสิทธินั้นและโอนไปให้แก่ผู้ซื้อ" หรือมาตรา 561 ซึ่งเป็นเรื่องความรับผิดชอบของผู้ขาย บัญญัติว่า "...ถ้าผู้ขายไม่สามารถได้มาซึ่งสิทธิที่ตนขายและโอนให้แก่ผู้ซื้อ ผู้ซื้ออาจบอกเลิกสัญญาได้" (3)

ในกฎหมายของไทย สัญญาซื้อขายคือสัญญาที่จะต้องมีการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ที่ซื้อขายให้แก่ผู้ซื้อ การโอนกรรมสิทธิ์ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน ตาม ป.พ.พ. มาตรา 459 โดยไม่จำเป็นต้องส่งมอบหรือชำระราคากันในขณะนั้นแต่อย่างใด เป็นการโอนกรรมสิทธิ์ไปโดยผลของกฎหมาย เพราะตามมาตรา 458 ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้กรรมสิทธิ์โอนทันทีตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกันขณะเมื่อสัญญาซื้อขายเกิดขึ้น และตามมาตรา 455 ได้บัญญัติว่า ถ้าได้กล่าวต่อไปเบื้องต้นถึงเวลาซื้อขาย ท่าน หมายความว่าเวลาทำสัญญาซื้อขายสำเร็จบริบูรณ์ (เสร็จเด็ดขาด) ถ้าเป็นสัญญาซื้อขาย (เสร็จเด็ดขาด) และไม่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขบังคับไว้และไม่อยู่ในมาตรา 460 เมื่อมีการแสดงเจตนาถูกต้องตรงกันในเรื่องทรัพย์สินและตกลงจะชดใช้ราคาแล้วก็ทำให้เกิดสัญญา ขึ้น มีผลเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินทันที เว้นแต่ว่าสัญญาซื้อขายนั้นเป็นสัญญาซื้อขาย ที่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขซึ่งจะมีการตกลงโอนกรรมสิทธิ์ในภายหลัง เมื่อผู้ซื้อและผู้ขายตกลงทำ สัญญาซื้อขายแล้วต้องมีการส่งมอบทรัพย์สินและการชำระราคา ส่วนการที่จะโอนกรรมสิทธิ์

(1) ศ. เวียว ไทระ, แห่งมหาวิทยาลัยเคโอ, กรุงโตเกียว, เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องกฎหมายสัญญาและซื้อขายของญี่ปุ่น, จัดโดยภาควิชากฎหมายพาณิชย์และธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525 หน้า 140.

(2) Anderson, Kumpf, Business Law Chapter 32, South Western Publishing Co, 1972 p. 461.

(3) ศ. เวียว ไทระ, แห่งมหาวิทยาลัยเคโอ, กรุงโตเกียว, เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องกฎหมายสัญญาและซื้อขายของญี่ปุ่น.

ส่งมอบทรัพย์สินและชำระราคากันเมื่อใดเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายหลังเมื่อเกิดสัญญาซื้อขายแล้วเท่านั้น ถ้าไม่มีข้อเงื่อนไขหรือเงื่อนไขบังคับยับยั้งไว้และไม่อยู่ในมาตรา 460 ที่ทำให้กรรมสิทธิ์ยังไม่โอนจนกว่าจะได้กระทำตามมาตรา 460 กรรมสิทธิ์ย่อมโอนไปทันที ส่วนผลของการโอนกรรมสิทธิ์จะขอกล่าวต่อไปในส่วนที่ 8

4. ราคา

ในกฎหมายโรมัน “ราคา” เป็นสาระสำคัญของสัญญาซื้อขายซึ่งอาจจะพิจารณาได้ดังนี้ ราคานั้นเป็นเงินตราและต้องแน่นอนแล้วหรือทราบแน่นอนแล้ว ถ้าเป็นกรณีที่กำหนดโดยบุคคลที่ 3 บุคคลที่ 3 นั้นจะต้องกำหนดราคาแล้ว แต่จะให้อยู่ในดุลพินิจของคู่กรณีคนหนึ่งคนใดไม่ได้ถ้าบุคคลที่ 3 ยังไม่ได้กำหนดราคาสัญญานั้นเป็นโมฆะ ในกรณีสัญญานั้นไม่ได้ทำเป็นหนังสือ (ทำด้วยปากเปล่า) ถ้าราคาส่งของแน่นอนแล้วสัญญาจึงสมบูรณ์ทันที

ราคานั้นต้องเป็นราคาที่แท้จริงไม่ใช่กำหนดโดยการหลอกลวง (pretended) หรือเพียงแต่ล้อเล่นกัน (dorsory) เพราะราคาเป็นรูปแบบสำคัญของสัญญา ถ้าโอนกรรมสิทธิ์โดยไม่มีเจตนาที่จะกำหนดราคากันจริงจังก็นับเป็นสัญญาให้

ราคา (ในกรณีที่แน่นอนแล้ว) จะต้องเป็นราคาที่สมควร ราคาจะผูกพันไปถึงการบอกเลิกสัญญาที่เรียกว่า *laesio enormis* หลักนี้ได้ถูกกำหนดไว้ในกฎหมาย Justinian ผู้ชายที่ได้รับราคาซื้อน้อยกว่าราคาที่สมควรอาจจะคืนราคาที่ได้รับในเวลาที่เขาขาย และราคาที่เขาขายจะได้รับจะต้องคุ้มกับสิ่งของที่ขาย แต่อย่างไรก็ตามผู้ซื้ออาจจะเพิ่มราคาให้สูงขึ้นจากที่เคยจ่ายกันแล้วก็ได้ นักกฎหมายในสมัยกลางได้นำหลักนี้ไปใช้เปรียบเทียบกับสัญญาโดยสุจริตอย่างอื่น เช่น เช่าทรัพย์สินหรือห้างหุ้นส่วน ซึ่งในกฎหมายฝรั่งเศสเดิม (France Code, Art. 1674) กำหนดว่า ถ้าผู้ชายได้รับผลเสียหายเจ็ดในสิบสองของราคาของอสังหาริมทรัพย์ ผู้ชายก็มีสิทธิเรียกร้องขอบอกเลิกสัญญาซื้อขายได้⁽¹⁾ ส่วนในกฎหมายฝรั่งเศส Code Civil Francais, Art. ได้ระบุไว้ว่า ต้องมีการตกลงไม่ใช่เฉพาะเรื่องทรัพย์สินเท่านั้น แต่จะต้องตกลงในเรื่องราคาด้วยจึงจะเกิดสัญญาซื้อขายขึ้น และราคานั้นจะต้องเป็นเงินตรา ถ้าตกลงชำระราคาด้วยสิ่งอื่นนอกจากเงินตราแล้วไม่ใช่สัญญาซื้อขายกลายเป็นสัญญาแลกเปลี่ยนไป และตามกฎหมายพิเศษเกี่ยวกับการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินตรา ค.ศ. 1936 เงินตราตามสัญญาซื้อขายต้องเป็นเงินตราฝรั่งเศส เว้นแต่ในกรณีสัญญาซื้อขายระหว่างประเทศจะกำหนดเป็นเงินตราต่างประเทศก็ได้

ถ้าสัญญาซื้อขายไม่ได้ทำความตกลงเรื่องราคาไว้ตกเป็นโมฆะเพราะวัตถุประสงค์ของ

(1) R.W. LEE. The Elements of Roman Law. 4th Ed. Sweet & Maxwell. 1966. p. 311-312.

สัญญาซื้อขายคือผู้ขายโอนกรรมสิทธิ์และผู้ซื้อต้องชำระราคา และการชำระราคาในสัญญาซื้อขายนั้นผู้ซื้ออาจชำระเป็นเงินสดหรือเป็นเช็คตัวเงินอื่น ๆ ก็ได้

ราคาในสัญญาซื้อขายอาจเป็นราคาที่กำหนดไว้แล้ว (prix terminé) หรือราคาที่ยังกำหนดขึ้น

(1) ราคาที่กำหนดไว้แล้ว มาตรา 1591 บัญญัติว่า “ราคาในการซื้อขายจะต้องกำหนดขึ้นและระบุไว้โดยคู่สัญญา” แต่ราคานี้อาจจะกำหนดตามกฎหมายไว้แล้วก็ได้ เช่น กฎหมายอนุญาตให้เจ้าพนักงานเป็นผู้กำหนด เช่น ราคาบุหรื

กฎหมายให้ความอิสระแก่คู่สัญญาในการตกลงเรื่องราคา แต่ผู้ขายอาจเป็นผู้กำหนดฝ่ายเดียวโดยผู้ซื้อไม่มีโอกาสต่อรองราคา เป็นกรณีที่ผู้ซื้อจะเข้าทำสัญญาหรือไม่ก็ได้ แต่ถ้าจะซื้อจะต้องซื้อตามราคาที่กำหนด เรียกว่า la vente à prix fixé เช่น การซื้อสินค้าในห้างสรรพสินค้า แต่ในบางกรณีผู้ซื้ออาจจะเป็นผู้กำหนดราคาฝ่ายเดียวก็ได้ เรียกว่า la vente aux enchères เช่น ในการขายทอดตลาด เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามผู้ขายทอดตลาดอาจจะกำหนดราคาขั้นต่ำไว้ก็ได้

(2) ราคาที่ยังกำหนดขึ้น หมายถึงยังไม่มีกำหนดราคาเป็นจำนวนแน่นอนแต่ในสัญญาได้กำหนดให้มีการกำหนดราคาโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง ในกรณีเช่นนี้ถือว่าสัญญาซื้อขายเกิดขึ้นแล้ว แต่คู่สัญญาไม่ว่าฝ่ายใดจะต้องไม่สามารถเข้าไปมีอิทธิพลในการกำหนดราคานั้น เพราะถ้าปล่อยให้คู่สัญญาทำความตกลงกันใหม่ หรือปล่อยให้คู่สัญญาฝ่ายเดียวเป็นผู้กำหนดราคาถือว่าสัญญาที่ได้ทำกันไว้แล้วนั้นไม่ใช่สัญญาซื้อขาย คือเสมือนกับว่าไม่เคยได้ทำสัญญากันไว้เลย

ในมาตรา 1592 บัญญัติว่า “อย่างไรก็ตาม อาจปล่อยให้บุคคลภายนอกเป็นผู้กำหนดราคาก็ได้ ถ้าบุคคลภายนอกนั้นไม่อาจกำหนดราคาได้ การซื้อขายย่อมไม่เกิดขึ้น” แต่ถ้าคู่สัญญาไม่อาจตกลงกันได้ทำให้บุคคลใดเป็นอนุญาโตตุลาการกำหนดราคาแล้วจะมาขอให้ศาลตัดสินไม่ได้ สัญญานั้นย่อมตกเป็นโมฆะ เมื่อเป็นโมฆะไปแล้วศาลจะมาทำให้กลายเป็นสัญญาที่สมบูรณ์ย่อมไม่ได้(1)

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 453 บัญญัติว่า “...ผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย”

ความหมายของคำว่า “ราคา” จะหมายถึงเฉพาะเงินตราเท่านั้นหรือไม่นั้น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่า “ซื้อ” หมายถึงการเอาเงินแลกกับของ “ขาย” หมายถึงการเอาของแลกกับเงินตราโดยโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่กันโดยตกลงกันว่าผู้รับโอนจะใช้ราคาแห่งทรัพย์สินนั้น

(1) ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน, กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสว่าด้วยซื้อขาย, บทบัณฑิตย เล่มที่ 28, ตอน 4, 2514 หน้า 833-835.

เงินนั้น หมายความว่า เงินตราที่ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ถ้าเป็นเงินตราที่กฎหมายประกาศยกเลิกแล้วก็ไม่ใช้เงินตราที่จะนำมาชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย (กฎกระทรวงการคลัง ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2506) ถ้าระบุเป็นเงินตราที่ถูกยกเลิกแล้วถือว่ามิได้ระบุเช่นนั้น (มาตรา 197) และเงินตราจะกำหนดกันไว้เป็นเงินตราไทยหรือเงินตราต่างประเทศก็ได้ ถ้ากำหนดไว้เป็นเงินตราต่างประเทศเวลาชำระหนี้อาจจะชำระหนี้เป็นเงินไทยก็ได้ โดยคิดอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ณ สถานที่และเวลาที่ใช้เงิน (มาตรา 196)

กฎหมายของอังกฤษใน The Sale of Goods Act, 1979., Section 2 (1) a money consideration ซึ่งถ้าเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพย์สินไม่เป็นสัญญาซื้อขาย (exchanged for other goods) แต่ถ้าเป็นการตอบแทนด้วยเงินรวมกับทรัพย์สินอื่นด้วย ถือเป็นสัญญาซื้อขายอย่างหนึ่ง (exchanged for a combination of money and other goods, the contract is one of sale of goods) เช่น คดี DAWSON v. DUFFIELD (1936 K.B.) ซึ่งเป็นคดีการทำสัญญาซื้อขายรถบรรทุกโดยนำรถเก่าไปแลกเปลี่ยนบวกกับเงิน ซึ่งรถบรรทุกใหม่ราคา 1475 รถบรรทุกเก่าราคา 1250 ซึ่งผู้ขายย่อมรู้ถึงความแตกต่างของราคาดีอยู่แล้ว ศาลเห็นว่าสัญญานี้เป็นสัญญาซื้อขายอย่างหนึ่ง(1)

ในกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส การชำระราคานั้นผู้ซื้อต้องชำระราคาเป็นเงินตรา(2)

ราคาที่จะต้องชำระตอบแทนกันนั้นจะกำหนดจำนวนหรือยังไม่ได้กำหนดในขณะทำสัญญาก็ได้ เพียงแต่ขอให้มีการตกลงว่าจะใช้ราคาก็เพียงพอแล้ว ส่วนจำนวนราคาจะกำหนดกันภายหลังก็ได้ เพราะที่ว่าตกลงจะใช้ราคา (มาตรา 453) นั้น หมายความว่า มีราคา แต่ไม่หมายความว่าถึงขนาดว่าต้องกำหนดจำนวนราคาเอาไว้ด้วย และไม่หมายความว่าต้องชัดใช้ราคาขณะที่สัญญาเกิดขึ้น หรือเมื่อมีการโอนกรรมสิทธิ์หรือส่งมอบทรัพย์สิน จะชัดใช้ในเวลาใดก็ได้ จะก่อนหรือหลังเกิดสัญญาซื้อขายแล้วก็ได้(3)

ใน The Sale of Goods Act 1979, Section 8.

“(1) ราคาในสัญญาซื้อขายอาจจะกำหนดจำนวนไว้แน่นอนในสัญญาหรือจะปล่อยให้มากำหนดกันเองในภายหลังตามข้อความในสัญญา เช่น ให้นำบุคคลที่ 3 เป็นผู้กำหนดโดยอาศัยพฤติการณ์ของคู่สัญญาที่ปฏิบัติกันต่อ ๆ มากก็ได้

(2) ถ้าราคาไม่ได้กำหนดไว้ตาม (1) ผู้ซื้ออาจจะชัดใช้ราคาพอสมควร (reasonable price)

(3) ถ้าเป็นปัญหาว่าราคาพอสมควรนั้นความจริงสมควรเป็นเท่าใด ต้องอาศัยพฤติการณ์เป็นแต่ละกรณีไป แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นราคาตลาดเสมอไป”

(1) A.P. DOBSON, Sale of Goods and Consumer Credit, 1979., p. 6.

(2) ดร. อุทิศ มงคลนาวิน, กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสว่าด้วยซื้อขาย, บทบัญญัติ เล่มที่ 28, ตอน 4, 2514, หน้า 817.

(3) ศ.ประพนธ์ ศาศตะมาน และนายไพจิตร ปุญญพันธ์ุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะซื้อขาย, พิมพ์ครั้งที่ 7, 2525, หน้า 5.

แต่ถ้าคู่สัญญาไม่ได้กล่าวถึงราคาเลย (ต่างกับกรณีที่ตกลงจะชดใช้ราคาแต่ราคาไม่ได้กำหนด) ศาลเห็นว่าถือว่าคู่กรณีไม่ได้ตั้งใจจะทำสัญญา (คดี May & Butcher v. R 1984)⁽¹⁾

มาตรา 487 บัญญัติว่า "อันราคาทรัพย์สินที่ขายนั้นจะกำหนดลงไว้ในสัญญาก็ได้ หรือจะปล่อยไปให้กำหนดกันด้วยวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งตั้งได้ตกลงกันไว้ในสัญญานั้นก็ได้ หรือจะถือเอาตามทางการที่คู่สัญญาประพฤติดต่อกันอยู่นั้นก็ได้"

ถ้าราคามีได้กำหนดเด็ดขาดอย่างใดตั้งว่ามานั้นไซ้ ท่านว่าผู้ซื้อจะต้องใช้ราคาตามสมควร" ทำหนังสือยกที่ดินให้จำเลย แต่มีข้อความต่อไปว่าจำเลยให้เงินตอบแทน 800 บาท เป็นการซื้อขาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1000/2493) แต่เช่าโรงสีและเครื่องจักรโดยมีข้อสัญญาว่าสิ่งที่ผู้เช่าซ่อมแซมเพิ่มเติมขึ้นยอมยกให้เป็นของผู้ให้เช่า ไม่ใช่เรื่องซื้อขายหรือยกให้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 162/2477) กู้ยืมเงินโดยเอาที่สวนหรือที่นายยึดถือไว้ไม่ใช่ซื้อขาย แม้จะมีข้อตกลงว่าจะยอมโอนที่นารายนี้ให้เป็นกรรมสิทธิ์ถ้าไม่ชำระเงินต้นและดอกเบี้ย (คำพิพากษาฎีกาที่ 231/2482 และคำพิพากษาฎีกาที่ 1683/2493) สัญญาซื้อขายรถยนต์โดยให้ผู้ซื้อผ่อนชำระราคารายเดือนแล้วจะโอนกรรมสิทธิ์ให้เมื่อผู้ซื้อผ่อนชำระราคาครบถ้วนแล้ว ไม่มีข้อความตอนใดเห็นว่าเป็นการเอาทรัพย์สินออกให้เช่าและให้ค้ำประกันว่าจะขายทรัพย์สิน เป็นสัญญาซื้อขายโดยมีเงื่อนไขโอนกรรมสิทธิ์ ไม่ใช่สัญญาเช่าซื้อ (คำพิพากษาฎีกาที่ 949/2519) ขายออกเงินค่าเรือนหอให้แก่ฝ่ายหญิง โดยฝ่ายหญิงยอมยกเรือนให้เป็นเรือนหอไม่ใช่ซื้อขาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 1611/2497) ข้อความในหนังสือสัญญาแสดงให้เห็นว่าคู่สัญญามีเจตนามุ่งจะให้มีการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินตอบแทนการใช้ราคา มิใช่มุ่งหวังผลสำเร็จของงาน เป็นสัญญาซื้อขาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 2537/2520) หรือแม้สัญญาไม่ได้ระบุว่าเป็นสัญญาซื้อขาย โจทก์ทำสัญญาแต่งตั้งให้จำเลยเป็นตัวแทนจำหน่ายปูนซีเมนต์ โดยจำเลยจะต้องซื้อปูนซีเมนต์จากโจทก์ตามราคาที่กำหนดและชำระเงินภายใน 60 วันนับจากวันรับของไป ส่วนจำเลยจะนำไปขายขาดทุนหรือได้กำไรโจทก์ไม่เกี่ยวข้อง จึงเป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด (คำพิพากษาฎีกาที่ 2605/2420)

การชดใช้ราคาถือเป็นหน้าที่ของผู้ซื้ออย่างหนึ่งที่จะต้องปฏิบัติถ้ามีข้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินตอบแทนกับการโอนกรรมสิทธิ์ก็เป็นสัญญาซื้อขาย แต่จำนวนราคาอาจจะยังไม่ได้กำหนดหรือจะกำหนดไว้ก่อนแล้วขณะทำสัญญาก็ได้ แต่ข้อสัญญานั้นจะต้องมี "ราคา" และการที่จะพิจารณาว่าได้มีการตกลงจะใช้ราคานั้นหรือไม่ต้องพิจารณาถึงปกติประเพณีปฏิบัติโดยใช้หลักการตีความในสัญญา จะต้องตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณี (มาตรา 368) เช่น การซื้อหนังสือพิมพ์ที่เราหยิบไปทันทีโดยไม่ถามราคาแล้วจึงชำระราคาภายหลัง ส่วนจำนวนราคาที่กำหนดต้องพิจารณาตามมาตรา 487 ซึ่งจะกล่าวต่อไปในเรื่องหน้าที่ของผู้ซื้อในหมวด 3 ต่อไป

(1) A.P. DOBSON, Sale of Goods and Consumer Credit, 2 Ed., 1979., p.13.